

Opera and Nation / Opera és nemzet. Medzinárodná muzikologická konferencia pri príležitosti dvestoročného jubilea Ferencu Erkelu. Budapešť, 28. – 30. október 2010

Konferencia *Opera a národ*, ktorej hlavným organizátorom bol profesor Tibor Tallián, riaditeľ Ústavu hudobnej vedy Maďarskej akadémie vied, nebola zďaleka prvým vedeckým podujatím, zameraným na vzťah operného druhu a nacionálnych hnutí a ideí v 19. storočí. Avšak šírku časového záberu („dlhé 19. storočie“ v duchu Erica Hobsbawma), rovnovážnym zastúpením tém z východu i západu Európy, a napokon aj výberom referentov a celkovou odbornou úrovňou konferencia ľahko rozptýlila prípadné pochybnosti o svojej zmysluplnosti či tematickej aktuálnosti.

Na trojdňovom podujatí v krásnych priestoroch inštitútu na budínskom hradnom vršku sa aktívne zúčastnilo vyše päťdesiat referentov, takže rokovanie muselo byť rozdelené do troch paralelných sekcií. Poslucháčsmrteľník stál pred voľbou, na ktorej sekcií sa zúčastní a musel sa zriecť nejedného príspevku a diskusie, ktoré by ho boli zaujímali. To by bola asi jediná výhrada, ktorú by ku konferencii ako celku bolo možné vzniesť.

Rozptyl tém možno ilustrovať ich selektívnym výpočtom: *Rossini a operná publicistika obdobia biedermeieru* (Arnold Jacobshagen), *Giuseppe Verdi a „risorgimento“* (Philip Gossett), *Meyerbeerove opery a ich adaptácia na menších nemeckých scénach 19. storočia* (Carolin Bahr), viedenské diskusie o opere v revolučnom roku 1848 (Barbara Boisits), lokálny kolorit v Čajkovského *Panne Orleánskej* (Marina Frolova-Walker), Smetanov *Dalibor* (Marta Ottlová a Ivana Rentsch), Ivana Zajc a chorvátska opera (Vjera Katalinić), Dvořákova *Vanda* a jej poľské zdroje (Jarmila Gabriellová), Sergej Tanejev a jeho opera *Orestia* (Anastasia Belina), Sullivanov *Ivanhoe* ako pokus o anglickú národnú operu (Arne Stollberg), Gustav Mahler ako cieľ rasistických útokov vo viedenskej tlači (Hartmut Kronen), recepcia ruskej opery v Taliansku (Vincenzi-

na C. Ottomano), „uhorský štýl“ v mylnej interpretácii J. Bellmana (Pál Richter), opery na ruské predlohy od Franca Alfana a Umberta Giordana (Mattias Nikolaidis), opery Leoša Janáčka v kontexte idey českej národnej opery (Vladimír Zvara) atď.

Vzhľadom na vysoký počet referátov, ktoré na tomto mieste nie je možné v úplnosti ani len vymenovať (napokon, vyjdú ešte tento rok v časopise *Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae*), bude asi zmyslupľnejšie vrátiť sa pár slovami k niektorým príspevkom, ktoré sa pisateľovi tejto správy najsilnejšie vryli do pamäti. Prvým z nich bol príspevok Anselma Gerharda z Bernu, ktorý začiatkom roku 2011 vystúpil s prednáškou aj na pôde Katedry hudobnej vedy FiF UK v Bratislave. Gerhard hovoril v Budapešti o Straussovom *Netopierovi* (1874), ktorého s otáznikom a s úsmevnou nadsádzkou nazval „rakúskou národnou operou“. Analýzou vybraných miest v diele sa snažil doložiť svoju hypotézu o odraze rakúskej mentality a reality v slávnej operete. Ide najmä o prvky kompromisu (ani-ani, aj-aj), rezignácie (melódie, ktoré niekam smerujú, ale napokon tam nedôjdu) a celkovej „veselej apokalypsy“ (H. Broch) rakúskeho *fin de siècle*.

Autorom ďalšieho mimoriadne podnetného referátu bol Sieghart Döhring z Bayreuthu, ktorý si na mušku vzal Meyerbeerovu operu *Tábor v Sliezske* (1844), skomponovanú k otvoreniu berlínskej Kráľovskej opery. Dieľo, v ktorom je umne prepojená slávna minulosť a prítomnosť Pruska, zohľadňuje potreby reprezentácie a pruskú národnú ideológiu danej doby. Dej prezentuje historickú postavu Friedricha II., kráľa a hudobníka, ktorého majestáť spočíva v jeho štátnických, vojenských i umeleckých úspechoch. Döhring poukázal na subtílnu symboliku deja i zhudobnenia, či už vo vzťahu medzi sedliakmi a vojakmi,

komplementárnymi, aj keď nie rovnocennými súčasťami národa, alebo pokiaľ ide o zväzok ľudu a panovníka (ako spieva zbor v opere: „Pod tvojím vedením budeme slobodní!“).

Veľmi presvedčivé bolo aj vystúpenie mladého muzikológa Stefana Schmidla z Viedne, ktorý sa venoval rakúsko-uhorskej operete „strieborného veku“, umeniu výrazne komerčnému a zároveň ideologickému. Na operetnom repertoári demonštroval rôzne predsudky a „nálepky“, ako aj širší spoločenský diskurz o odlišnostiach a identite národnosti mocnárstva. Presvedčivo spájajúc kultúrno-historické, teatrologické a muzikologické metódy poukázal Schmidl na dosiaľ nepovšimnuté nuansy sémantizácie hudobných prvkov a tanečných foriem, ktorá sa výrazne mení v závislosti od toho, či predmetom charakteristiky sme v danej chvíli „my“ alebo „oni“.

Hlavnou hviezdou konferencie bol Richard Taruskin, Američan ruského pôvodu, ktorý hovoril o verziách Musorgského *Borisa Godunova*, najmä o rozdieloch medzi pôvodnou verziou a verziou z rokov 1871 – 1872. Provokatívny podtitul jeho referátu „Ako to Musorgskij myslel – a záleží na tom?“ sa viaže predovšetkým na 4. časť (dejstvo) opery, kam Musorgskij pôvodne umiestnil výjav s davom pokorne prosiacim Godunova o chlieb, ktorý vo verzii 1871 – 1872 nahradil scénou odohrávajúcou sa mimo Moskvy, s davom volajúcim na slávu pretendentovi Dimitrijovi.

Neskoršie naštudovania, v rámci ktorých sa uvádzali obe uvedené scény, spôsobujú vrásky na čelách historikov. Avšak ľpenie na ideovej dôslednosti a pôvodných zámeroch autora, ako ich chápeme my, historici, nemusí byť podľa Taruskina jedinou správnu cestou. To by mohla byť užitočná lekcia aj pre nás, napríklad, pokiaľ ide o chápanie verzií Suchoňovej *Krútnavy*.

Napokon, nemožno nespomenúť príspevok Tibora Talliána, šarmantného a duchaplného hostiteľa, ktorý bol dušou celej konferencie. Ten svoj príspevok venoval, ako inak, Ferencovi Erkelovi, jeho umeleckej kariére, genéze jeho diel a širšiemu kontextu operného života Erkelovej doby. Hlboká znalosť repertoáru, ale aj dramaturgických postupov európskej opery 19. storočia umožnila referentovi triezvo a presne, bez kvetnatosti či glorifikácie, postihnúť vplyvy, ktoré Erkelova tvorba odráža, ale aj jej osobitosť a neoddeliteľný spoločenský kontext. Talliánov referát i ďalšie dva konferenčné príspevky, venované Erkelovi, boli navyše pôsobivo ilustrované veľkou erkelovskou výstavou, ktorá vznikla na pôde inštitútu a ktorú si účastníci konferencie so záujmom prezreli. Nepoviem nič nové, keď poznamenám, že pokiaľ ide o vzťah ku kultúrnemu dedičstvu a o jeho prezentáciu, máme sa od našich maďarských susedov ešte veľa čo učiť.

Vladimír Zvara

Musik in der ‚Lebenswelt‘: Immaterielle Dimensionen der Musik-Kultur von Deutschen in (und aus) den südosteuropäischen Siedlungsgebieten / Music in the ‚life world‘: Immaterial dimensions of the music culture of Germans in (and from) the South-East European settlement areas. Bonn, 11. – 13. novembra 2010

Na muzikologickom pracovisku Univerzity v Bonne (Universität Bonn, Abteilung für Musikwissenschaft/Sound Studies) sa vyprofilovala v ostatnom desaťročí pracovná skupina na výskum nemeckej hudobnej kultúry v európskych krajinách na východ od Nemecka. Od roku 2004 sa špecializuje na interkultúrne výskumné projekty, zamerané na bohatú minulosť hudobnej kultúry

nemeckého etnika a národa v premenlivých dejinách európskych štátnych útvarov, ako aj súčasnú kultúru a hudbu nemeckých menších na dnešných územiach krajín bývalého „východného bloku“. Muzikológovia si prizývajú do pracovných kolektívov historikov, etnológov, lingvistov, umenovedcov a ďalších špecialistov. Tímovú prácu vedie profesor Erik Fischer. Výskum prebieha vo viacerých